

Mélvi József

Albert Ádám Never take a trip alone

NextArt Galéria, Budapest, 2011. 04. 01.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Berlinben az Oranienburger Strasse 67. számú házának falán látható egy 1901-ben kihelyezett emléktábla, itt lakott Alexander von Humboldt, a nagy német tudós. Az évszámok is rajta vannak, hogy pontosan mikor, 1843-tól egészen haláláig. Pontosabban nem az olvasható, hogy a haláláig, hanem „bis zu seinem Ende”, azaz a végéig, így áll a táblán, és talán ezen a végponton lehetne megragadni az egész történetet. Albert Ádám története Humboldt és Goethe dolgozószobáiról szól, egy huszonegyedik századi művész készített erre a témára néhány rajzot és két illuzionisztikus dobozt, a XVII. századi holland kukucskálódobozok mintájára. Történetnek nevezem, ami itt végbemegy, hiszen a végtelenségig mesélhető, nyitható és csukható, tágítható és tovább asszociálható, a szellemtudomány és a természettudomány, a camera obscura és az Ames-szoba, a Perspektíva és a Pillanatgépek, Samuel van Hoogstraeten vagy éppen Daniel Kehlmann mentén. A dobozok nem bezárják a történetet, hanem éppen kinyitják azt – felületük mélységgé alakul, fizikai és szellemi értelemben egyaránt. Most számomra mégis talán inkább a történet vége érdekesebb, illetve maguk a dobozokba foglalt dolgozószobák.

Mindenekelőtt a kiválasztott személyek, Goethe és Humboldt, akik nincsenek jelen: az idős Humboldt nem ül ott a berlini karosszékében és az idősödő Goethe sem áll ott a weimari írópultjánál, ahogy teszik azt több korabeli és későbbi ábrázoláson. A dolgozószobák üresek, a bennük lévő bútorok és tárgyak sem telnek meg élettel; ez a múzeumi állapotuk. Németországban majdnem mindenkinek megvan a dolgozószobája; vagy a képi emlékezet őrizte meg vagy a valóságban maradt meg minden úgy, ahogy volt, esetleg az előbbi kettő alapján rekonstruálta a tereket a hálás utókor. Tudjuk, hogy nézett ki Hindenburg vagy Bismarck dolgozószobája, van egy híres fotó, ahogy Merkel ott ül Adenauer íróasztalánál, láthatjuk, hogyan írt egykor Heidegger, és még Galilei szobáját is Münchenben őrizték meg. Németországban létezik tehát dolgozószoba-emlékezet és ilyenformán a dolgozószoba mint emlékmű is. Goethe dolgozószobája Weimarban már a költő életében is szinte emlékmű volt, tudjuk ezt többek között egy későbbi hagyományápolótól, Thomas Manntól, és ma is ott van minden, hogy emlékeztessen a legnagyobb gondolkodó gondolataira. A dolgozószoba egyébként mindig is kulcsfontosságú volt Goethe életében, nem véletlen, hogy Faustot először úgy látjuk, ahogy az írópolc előtti székben nyugtalanul ül, majd nem sokkal később Mephisto szintén a dolgozószobában jelenik meg. Ugyanígy Humboldt esetében is: az igazi tudományos sztár berlini szobájában ülve évente 1600-2000 levelet írt. Most önmaguk emlékműveként nem jelennek meg ebben a környezetben, a trükkös terek üresek maradnak.

A személyeken kívül a gondolkodás elengedhetetlen kellékei, a rekvizitumok is hiányoznak: Goethénél a festmények vagy a sziluettképek a falon, a mellszobrok, a kis Napóleon-büsztt, amit idős korában nézegetett leginkább a szép fénytörés miatt, Humboldt-nál a térkép, a növények, a klasszikus szobrok és kitömött állatok. Ez mind nincs, a tér formái, a szoba elemei sematikussá válnak, vázaltszerűvé, alárendelődnek egyetlen nézetnek. Minden üres, belemerevedett az öröklét perspektívájába. Illetve egy mai perspektívába, ha tréfálni szeretnék, azt mondanám, ez az Alberti-látásmód. Pedig nem tréfa, a műegyüttes számomra tényleg erről szól, Albert Ádám perspektivikus térfelfogásról, az egymásba dobozolt valóságok felfogásáról. Arról a nézetről, amely a perspektíva XXI. századi, azaz jelenlegi végpontjából rajzol föl egy egyetemes horizontot, kapcsolódik az európai hagyományhoz, és az abszolút kép vágyának történetéhez. Egy régi illúzióval kitágítja a kétdimenziós felületeket és tágas szellemi teret hoz létre a racionális gondolatnak éppúgy, mint kalandozásnak. Ha a

történetnek ezt a végét tekintjük, Albert Ádám tere olyan, mint a Daniel Kehlmann által *A világ felmésérében* létrehozott regénytér, amelyben akkor és ott Humboldt mellett Gauss elképzelt és újrakonstruált figurája válik háromdimenziós létezővé. Albert Ádámot azonban Kehlmannal ellentétben nem maguk a személyek érdeklik, hanem a tér története, az a történet, amelyet a nézővel mesélt el. Nem a szobákban lejátszódott események, hanem a geometriai konstrukció és a néző viszonya, s ebbe dobozolja a néző és a nézett kettőssége és egymásra utaltsága.

Az emlékmű tulajdonképpen nem is tükröz mást, mint a történeti konstrukció és a néző viszonyát, a legdirektebb lovas szobor ebből a szempontból épp úgy működik, mint a legáttételesebb konceptuális munka. Albert Ádám perspektíva-dobozai sem kivételek: hordozható emlékművek, Goethe és Humboldt megőrzött tereinek és konstruált történetének emlékei. Van magyar hagyománya is az ilyen emlékműállításnak, Jovánovics György készített fordított camera obscura dobozokat Altorjai Sándor emlékére. A doboz-emlékmű egyszerre egyszerű és bonyolult geometriai illúzió, kicsit olyan, mint a végtelenített Escher-ábra. Bis zum Ende, de aztán nyílik tovább.

A kiállítást megnyitom.

© 2011 Mélyi József